

Gwara regionu

Autor: Alina Kępińska

Gwary łączyckie wspólnie z gwarami sieradzkimi zajmują obecnie centralny obszar Polski, a na owo centralne usytuowanie wskazuje już określenie gwary Polski centralnej, które jest tytułem monografii Marii Kamińskiej, wydanej we Wrocławiu w 1968 r., a poświęconej właśnie gwarom dawnej ziemi łączycko-sieradzkiej. Zajmując znacznie mniejszy obszar niż gwary sieradzkie, podobnie jak i one są różnie traktowane przez dialektologów, albo jako małopolskie (np. Kazimierz Nitsch, Zdzisław Stieber, Stanisław Urbańczyk), albo jako pierwotnie wielkopolskie (np. Karol Dejna, Maria Kamińska). W istocie na tym terenie – pogranicznym pomiędzy trzema wielkimi regionami Polski, czyli Wielkopolską, Małopolską a Mazowszem – spotyka się cechy charakterystyczne dla wszystkich tych trzech głównych dialektów polskich; stąd też dialektolodzy obecnie traktują je jako typowe {tt}58|dialekty przejściowe{/tt}. Historycznie łączyckie, podobnie jak i Sieradzkie, związane było z Wielkopolską, bo przedrozbiorowe województwo łączyckie należało do prowincji wielkopolskiej. W XIX wieku natomiast ziemie dawnego województwa administracyjnie przynależały do Mazowsza. W opisie gwary danego terenu spór o jej przynależność dialektalną nie jest aż tak istotny; ważniejszy jest sam rejestr najważniejszych cech i wskazanie ich zasięgu czy genezy. Dlatego uwzględnia się tu cechy dialektalne najbardziej typowe dla łączyckiego, ewentualnie później dopiero sygnalizując, czy dana cecha jest ogólnogwarowa, czy łączy łączyckie z Wielkopolską bądź z Małopolską lub Mazowszem. W istocie rozmowa z trzema osobami, z Bogdańczewą i z z Mąkolic, wykazuje, że informatorzy posługują się polszczyzną zbliżoną do standardowej, a cechy gwarowe są mało wyraziste. Trudno zresztą było znaleźć informatora, którego {tt}116|idiolekt{/tt} zawierałby sporo cech dialektalnych. Dwie podstawowe cechy dialektalne łączą gwary łączyckie głównie z Małopolską, tzn.: {tt}82|Fonetyka międzywyrazowa udźwięczniająca{/tt}, np.: jag na {mmp3}S2401.mp3{/mmp3}, jag oroł {mmp3}S2402.mp3{/mmp3}, nidz nie robił {mmp3}S2403.mp3{/mmp3}, siedym lad miałam {mmp3}S2404.mp3{/mmp3}, jag u nas {mmp3}S2405.mp3{/mmp3} itp. Udźwięcznianie dotyczy ponadto 1. os. lm. cz. przeszłego, której końcówka fleksyjna -śmy jest realizowana najczęściej jako -źmy, np. byliźmy {mmp3}S2406.mp3{/mmp3}, chodziliźmy {mmp3}S2408.mp3{/mmp3}, wyglądaliliźmy {mmp3}S2409.mp3{/mmp3}, mieszkaliźmy {mmp3}S2444.mp3{/mmp3}. Spółgłoska dźwięczna odpowiadająca ogólnopolskiej spółgłosce bezdźwięcznej pojawia się ponadto w wyniku {tt}296|udźwięcznienia{/tt} spółgłoski przed samogłoską w niektórych wyrazach, np. poledziało {mmp3}S2417.mp3{/mmp3}, skródziło sie {mmp3}S2418.mp3{/mmp3} = poleciało, skróciło się, czy w formie pastużym {mmp3}S2419.mp3{/mmp3} (powstałej prawdopodobnie w wyniku skrzyżowania dwóch wyrazów: pastuch i pastuszek), w której obok udźwięcznienia sz > ż w wyrazie pastusz występuje ponadto {tt}331|zwężenie artykulacji samogłoski przed spółgłoską półotwartą{/tt} nosową m, w końcówce N. lp. r.m. -em. {tt}149|Mazurzenie{/tt} notowane tylko w pojedynczych przykładach: juz {mmp3}S2412.mp3{/mmp3}, cegoś jesce {mmp3}S2420.mp3{/mmp3}, zeście upiekli {mmp3}S2577.mp3{/mmp3}, csa {mmp3}S2410.mp3{/mmp3}, czsza {mmp3}S2411.mp3{/mmp3} = już, czegoś jeszcze, żeście upiekli, trzeba (trza). Dotyczy też nazwy miejscowości Bogdańczew (i form od niej pochodnych); po pobycie w terenie byłam przekonana, że wieś nazywa się Bogdanczew, ewentualnie Bogdańczew, niepomna tego, że na obecność w tej dzierżawczej nazwie spółgłoski cz (pierwotnie miękkiej) wskazuje już przyrostek -‘ew, wskazujący na północnopolską {tt}167|oboczność –‘ew // -ow{/tt}. Pewien związek z mazurzeniem ma {tt} siakanie{/tt}, np. żryć {mmp3}S2415.mp3{/mmp3}, reście {mmp3}S2421.mp3{/mmp3}, śpaler {mmp3}S2422.mp3{/mmp3} czy ciort {mmp3}S2423.mp3{/mmp3} = żreć, resztę, szpaler, czart. Miękka spółgłoska ś jest też rezultatem {tt}298|upodobnienia fonetycznego{/tt} do następującej spółgłoski miękkiej, np. kesini {mmp3}S2429.mp3{/mmp3}, przyśli {mmp3}S2416.mp3{/mmp3}, pośli, wyśli = kieszeni, przyszli, poszli, wyszli. Odmienna od języka literackiego jest wymowa dawnych {tt}226|samogłosek ścieśnionych{/tt}, tj.: dawnego é jako y (lub dźwięk pośredni ye) po spółgłoskach twardych i stwardniałych, np. dwudziestygo ósmygo {mmp3}S2469.mp3{/mmp3}, pierszygo {mmp3}S2465.mp3{/mmp3}, z jednygo {mmp3}S2487.mp3{/mmp3}, mlykim {mmp3}S2472.mp3{/mmp3}, plyśniejje {mmp3}S2425.mp3{/mmp3}, znalyźć {mmp3}S2474.mp3{/mmp3} = dwudziestego ósmego, pierwszego, z jednego mlekiem, pleśniejje, znaleźć, a po miękkich zaś przeważnie jako i, np. do śmichu {mmp3}S2459.mp3{/mmp3}, śmizne {mmp3}S2460.mp3{/mmp3}, kobitom {mmp3}S2461.mp3{/mmp3}, przyniś {mmp3}S2442.mp3{/mmp3}, powidz {mmp3}S2473.mp3{/mmp3}, do drugigło {mmp3}S2468.mp3{/mmp3}, ale śpiywałam {mmp3}S2464.mp3{/mmp3} = też, do śmiechu, śmieszne, kobietom, przyniś, powiedz, drugiego, śpiewałam, dawnego á jako o, np. dziod {mmp3}S2436.mp3{/mmp3}, loske {mmp3}S2437.mp3{/mmp3}, po śniodaniu {mmp3}S2446.mp3{/mmp3}, kosały {mmp3}S2442.mp3{/mmp3}, słuchocie {mmp3}S2438.mp3{/mmp3}, schowoł {mmp3}S2429.mp3{/mmp3}, wyganiół {mmp3}S2455.mp3{/mmp3}, zabroł {mmp3}S2457.mp3{/mmp3}, dużo, drewniano {mmp3}S2449.mp3{/mmp3} = dziad, laskę, po

śniadaniu, kazały, słuchacie, schował, wyganiał, zabrał, duża drewniana, a także w przyrostkach, takich jak -ak, -arz czy -al, np. dzieciok {mmp3}S2431.mp3{/mmp3}, chłopoków {mmp3}S2428.mp3{/mmp3}, świnioka {mmp3}S2435.mp3{/mmp3}, gospodarz {mmp3}S2432.mp3{/mmp3}, kowol {mmp3}S2433.mp3{/mmp3}. Ten sam rezultat, czyli y lub i na miejscu ogólnopolskiego e, zaś o na miejscu a, wynika ponadto ze {tt}331|zweżenia artykulacji samogłosek przed spółgłoskami półotwartymi{/tt}, rzadszego przed ustnymi r, l, ł, np. ciort {mmp3}S2426.mp3{/mmp3}, częstszego zaś przed nosowymi, np. siedym {mmp3}S2404.mp3{/mmp3} czy razym {mmp3}S2407.mp3{/mmp3}, nom {mmp3}S24456.mp3{/mmp3}, wom {mmp3}S2445.mp3{/mmp3}, som {mmp3}S2458.mp3{/mmp3}, pon {mmp3}S2451.mp3{/mmp3}. Gwary łączyckie zachowują dawne grupy ir, yr z brakiem {tt}214|rozszerzenia artykulacyjnego{/tt}, np. prześcirałdo {mmp3}S2476.mp3{/mmp3}, przebirało sie {mmp3}S2463.mp3{/mmp3}, zabirali {mmp3}S2462.mp3{/mmp3}, ubiyrali {mmp3}S2475.mp3{/mmp3} czy piyrszy {mmp3}S2464.mp3{/mmp3}, poza tym też z ogólnopolską grupą -er- jako pierszygo {mmp3}S2465.mp3{/mmp3}. Wskazana powyżej realizacja {tt}232|samogłosek przed spółgłoskami nosowymi{/tt} sprowadza się nie tylko do wymowy w tej pozycji samogłoski: e jako y po spółgłoskach twardych, zaś jako i – po spółgłoskach miękkich (głoska y jest w tej pozycji wyjątkowa), por. więcej przykładów: jednemu {mmp3}S2485.mp3{/mmp3}, pod łoknym {mmp3}S2503.mp3{/mmp3}, potym {mmp3}S2507.mp3{/mmp3}, tyn Nimcioszek {mmp3}S2522.mp3{/mmp3}, wy mnie {mmp3}S2519.mp3{/mmp3} oraz na tydzień {mmp3}S2482.mp3{/mmp3}, piniązek {mmp3}S2493.mp3{/mmp3}, Niemiec {mmp3}S2497.mp3{/mmp3}, kijim {mmp3}S2488.mp3{/mmp3}, pługim {mmp3}S2500.mp3{/mmp3}, zimia {mmp3}S2516.mp3{/mmp3}, ni mogły {mmp3}S2502.mp3{/mmp3}, ni mo zimi {mmp3}S2440.mp3{/mmp3} i po swojemu {mmp3}S2504.mp3{/mmp3}, ale także niekonsekwentnie i rzadko (czasem tylko w opowiastkach ludowych): o jako u, np.: una {mmp3}S2499.mp3{/mmp3}, łun {mmp3}S2498.mp3{/mmp3}, kuńczyny {mmp3}S2492.mp3{/mmp3}, kuniec {mmp3}S2490.mp3{/mmp3} = ona, on, kończy, koniec. Podobnie wymowa {tt}231|samogłosek nosowych{/tt} w gwarach łączyckich bywa zwięziona {tt}304|Wąska (zwięziona) wymowa samogłosek nosowych{/tt}, czyli: ę jako nosowe y lub grupa yN po spółgłoskach twardych lub jako nosowe i (iN) – po miękkich, głymbij {mmp3}S2484.mp3{/mmp3}, kryńciło {mmp3}S2514.mp3{/mmp3}, pryndzyj {mmp3}S2506.mp3{/mmp3}, pyńkła {mmp3}S2508.mp3{/mmp3}, ze synkatym {mmp3}S2524.mp3{/mmp3}, minsa {mmp3}S2532.mp3{/mmp3}, dziesień {mmp3}S2483.mp3{/mmp3}, wincy {mmp3}S2495.mp3{/mmp3} = głębiej, prędzej, pękła, z sękatym, mięsa, dziesięć, więcej; a – jako nosowe u przed spółgłoskami szczelinowymi, np. sunsiada {mmp3}S2466.mp3{/mmp3}, sunsiadka {mmp3}S2467.mp3{/mmp3}, ale też piniązek {mmp3}S2493.mp3{/mmp3}. Rzadka jest {tt}212|rozłożona wymowa samogłoski nosowej{/tt} -ą w wygłosie, np. krawcowom {mmp3}S2530.mp3{/mmp3}, przebili jum {mmp3}S2534.mp3{/mmp3}, tom zimią {mmp3}S2533.mp3{/mmp3} = krawcową, przebili ją, tą ziemią. Częsty jest natomiast {tt}322|zanik nosowości{/tt} w czasie przyszłym czasownika być, np. bydziesz {mmp3}S2535.mp3{/mmp3}, bydzie więcej {mmp3}S2536.mp3{/mmp3}, bydzie miół {mmp3}S2426.mp3{/mmp3}, bydzimy jeść {mmp3}S2537.mp3{/mmp3}, też bede mogła {mmp3}S2540.mp3{/mmp3}. Przed spółgłoskami l, ł spotyka się typowo gwarową realizację typu: rozdyna sie {mmp3}S2512.mp3{/mmp3}, wzinam {mmp3}S2515.mp3{/mmp3}. Rzadko występuje {tt}145|labializacja{/tt} w nagłosie, np.: łojciec łoroł {mmp3}S2501.mp3{/mmp3}, pod łoknym {mmp3}S2503.mp3{/mmp3}, łod sąsiadki {mmp3}S2556.mp3{/mmp3}, łoba i ło Jezus kochany {mmp3}S2542.mp3{/mmp3} łokno i łoczom {mmp3}S2543.mp3{/mmp3} = ojciec orał, pod oknem, od sąsiadki, oba, o Jezus kochany, okno, oczom, sporadycznie w śródgłosie, np. do drugigło {mmp3}S2468.mp3{/mmp3} = do drugiego. Rzadkie jest też {tt}200|przejście wygłosowego -ej > -i(j)/-y(j)/{/tt}, np. najwięcyj {mmp3}S2496.mp3{/mmp3}, pryndzyj {mmp3}S2506.mp3{/mmp3}, głymbij {mmp3}S2484.mp3{/mmp3}, mnij wincy {mmp3}S2495.mp3{/mmp3}, tyj, swojyj {mmp3}S2547.mp3{/mmp3}, czternastyj {mmp3}S2544.mp3{/mmp3}, dali {mmp3}S2546.mp3{/mmp3} = najwięcej, prędzej, głębiej, mniej więcej, tej, swojej, czternastej, dalej. {tt}199|Przejście wygłosowego -aj > –ej{/tt} występuje zarówno w przysłówkach typu tutej {mmp3}S2551.mp3{/mmp3}, jak i w formach 2 os. lp. trybu rozkazującego, np. czekej {mmp3}S2548.mp3{/mmp3}, pchej {mmp3}S2550.mp3{/mmp3}, a w wyniku {tt}14|analogii{/tt} – także w liczbie mnogiej, np. dejcie {mmp3}S2549.mp3{/mmp3}. Konsekwentny brak {tt}195|przegłosu{/tt} samogłoski e w o dotyczy form czasownikowych, a wynika z {tt}318|wyrównań analogicznych we fleksji{/tt}, tu polegających na ujednoczeniu tematów w odmianie, np. przyniesie {mmp3}S2553.mp3{/mmp3}, przyniesłam {mmp3}S2554.mp3{/mmp3}, przyniesłaś {mmp3}S2552.mp3{/mmp3}, przyniesły {mmp3}S2435.mp3{/mmp3} = przyniosę, przyniosłam, przyniosłaś, przyniosły. Gwary łączyckie cechuje typowy dla Polski południowej i zachodniej, związany z {tt}218|ruchomym e{/tt} szerszy zakres występowania przyimków i przedrostków we, ze, łączących się

z wyrazami zaczynającymi się pojedynczą, taką samą lub podobną spółgłoską, co potwierdzają takie przykłady, jak: we wojne {mmp3}S2525.mp3{/mmp3}, ze synkatym {mmp3}S2524.mp3{/mmp3} czy ze żydowskich nosów. Także uproszczenia {tt}107|grup spółgłoskowych w dialektach{/tt} łączą gwary łączyckie raczej z dialektami małopolskim i wielkopolskim, np. przynieś {mmp3}S2442.mp3{/mmp3}, pierszygo {mmp3}S2465.mp3{/mmp3}, piyrszy {mmp3}S2464.mp3{/mmp3}, śpiywałam {mmp3}S2464.mp3{/mmp3} = przynieść, pierwszego, pierwszy, śpiewałam. Konsekwentna jest realizacja wszystko oraz uproszczenia fragmentów wyrazów takich jak: se {mmp3}S2600.mp3{/mmp3}, czsza {mmp3}S2411.mp3{/mmp3} = sobie, trzeba. Zanikają też wygłosowe spółgłoski, np. tera {mmp3}S2557.mp3{/mmp3}. Zmiana w {tt}108|grupach spółgłoskowych z ch{/tt} obejmuje przejście tej szczelinowej spółgłoski w spółgłoskę zwartowobuchową k w takich wyrazach, jak: kcioł {mmp3}S2434.mp3{/mmp3} czy krzciny. Z dialektem mazowieckim łączą z kolei gwary łączyckie wyraziste fonetyczne cechy mazowieckie, których w porównaniu z gwarami sieradzkimi jest tu więcej. Są to, poświadczane na ogół sporadycznie: a) {tt}29|asynchroniczna wymowa spółgłosek wargowych miękkich{/tt}, tu tylko w wyrazie mniałam {mmp3}S2576.mp3{/mmp3}, b) związane z {tt}29|asynchroniczną wymową spółgłosek wargowych miękkich{/tt} stwardnienie spółgłoski wargowej zarówno w grupach św’, ćw’, dźw’, tu tylko w formie śwyństwo {mmp3}S2552.mp3{/mmp3} także stwardnienie m’ w odmianie zaimka ja, por. między innymi {mmp3}S2599.mp3{/mmp3} celownik my {mmp3}S2575.mp3{/mmp3} = mi, c) uproszczenie grup spółgłoskowych powstałych w wyniku {tt}29|asynchronicznej wymowy spółgłosek wargowych miękkich{/tt} przez zaniechanie wargowości, co dotyczy tylko spółgłosek wargowych szczelinowych w’, f’ oraz nosowej m’, a co tu poświadcza wyjątkowa forma cojek {mmp3}S2413.mp3{/mmp3} = człowiek, d) sporadyczna twarda wymowa spółgłoski miękkiej k’ (zob. {tt}263|Spółgłoski tylnojęzykowe{/tt}), np. kesini {mmp3}S2429.mp3{/mmp3}, take Nimcy {mmp3}S2590.mp3{/mmp3}, take było {mmp3}S2597.mp3{/mmp3} = kieszenie, takie, e) wyjątkowa wymowa twarda {tt}250|spółgłoski l{/tt}, np. polyliśmy {mmp3}S2598.mp3{/mmp3}.

Cechy fleksyjne Pojedynczo tylko poświadczona jest odmienna od ogólnopolskiej forma {tt}153|mianownika liczby pojedynczej rzeczowników nijakich{/tt} miękkotematowych powietrzo {mmp3}S2586.mp3{/mmp3}, wyrównana do form deklinacji nijakiej na -o. {tt}64|Dopełniacz liczby mnogiej rzeczowników{/tt} rodzaju żeńskiego i nijakiego sporadycznie przyjmuje końcówkę –ów, z deklinacji męskiej, co tu potwierdzają formy: zwrotek {mmp3}S2571.mp3{/mmp3} oraz ciastków, poprawiona natychmiast na ciastek {mmp3}S2572.mp3{/mmp3}: „Ciastków, ciastek wzięłam”. W odmianie zaimków zachowuje się archaiczna końcówka M lmn. form niemęskoosobowych, np. uny {mmp3}S2590.mp3{/mmp3}: „Uny były tam łód Buga czy gdzieś, take Nimcy”. Powyższy przykład potwierdza także różnice między gwarami łączyckimi a polszczyzną standardową w realizacji {tt}131|kategorii męskoosobowości{/tt}, co przejawia się brakiem korelacji form. W odniesieniu do rzeczowników męskoosobowych mamy bowiem z jednej strony formy niemęskoosobowe (w powyższym zdaniu: uny, były, take), z drugiej zaś – męskoosobowe (tu: Nimcy); więcej przykładów tego typu to: formy męskoosobowe wyšta byli i bylišta {mmp3}S2580.mp3{/mmp3}, a niemęskoosobowe mądre i takie z następującego zdania: „Wyšta byli mądre jak cholera, takie mądre bylišta” (o Niemcach) czy oba takie były {mmp3}S2593.mp3{/mmp3} (o dwóch chłopcach). W związku z odmienną realizacją kategorii męskoosobowości męskie osobowe rzeczowniki twar-dotematowe obok końcówek ogólnopolskich mają też końcówkę -y, np. muzykanty {mmp3}S2594.mp3{/mmp3}: przychodziły muzykanty czy chłopcy {mmp3}S2591.mp3{/mmp3}: chłopcy ubirały, a miękkotematowe – końcówkę -e, np. Nimce {mmp3}S2592.mp3{/mmp3}, Ruskie {mmp3}S2595.mp3{/mmp3}: „Porzanne były Ruskie, poprzywoziły takie różne rzeczy, to rozdawały”. W wyniku {tt}14|analogii{/tt} w D. lp. r. męskiego i nijakiego zaimków pojawia się końcówka -igo, np. jakigo {mmp3}S2470.mp3{/mmp3}, takigo {mmp3}S2471.mp3{/mmp3}. Wśród {tt}89|form 1 os. lmn. czasu przeszłego{/tt} na uwagę zasługuje pojedynczo poświadczona, typowa dla gwar Polski północnej forma z archaiczną końcówką -m: poroślim {mmp3}S2579.mp3{/mmp3}. Równie rzadka wśród form {tt}39|czasu przeszłego{/tt} jest wywodząca się z liczby podwójnej końcówka -šta w 2 os. lmn., poświadczona tu w formach wyšta byli i bylišta {mmp3}S2580.mp3{/mmp3}. W zakresie realizacji {tt}39|czasu przeszłego{/tt} częste jest natomiast oparcie jego ruchomych końcówek na partykule że, co dotyczy form 1 i 2 os. lp. i lmn., np.: żym paśła {mmp3}S2523.mp3{/mmp3}, żeśmy wciskali {mmp3}S2599.mp3{/mmp3}, żeśmy wyrwali {mmp3}S2582.mp3{/mmp3}: żeśmy wyrwali jakigoś konika, żeście upiekli {mmp3}S2577.mp3{/mmp3}, żeście słyszeli {mmp3}S2581.mp3{/mmp3}: czy państwo żeście słyszeli. W odmianie czasownika zemleć obserwuje się wzajemne wyrównania wynikające z różnicy między tematem czasu przeszłego (i bezokolicznika) a tematem czasu terażniejszego, por. w tekstach z Tumu o pieczeniu chleba i ciasta: zmelić (tu ponadto z mazowieckim przyrostkiem –ić) czy zmieli sie.

Słowotwórstwo (wybrane zagadnienia): Mazowiecki przyrostek –ić, np. polecieć {mmp3}S2570.mp3{/mmp3}, wiedzieć {mmp3}S2568.mp3{/mmp3}, też: zmelić ‘zemleć’, mić {mmp3}S2569.mp3{/mmp3} = mieć. Liczne {tt}325|zdrobnienia{/tt} nie tylko rzeczowników, np.:

piosieczka {mmp3}S2563.mp3{/mmp3}, krótkie sukieneczki {mmp3}S2564.mp3{/mmp3}, tak o sukienkach ślubnych, Nimcioszek {mmp3}S2522.mp3{/mmp3}, piniążki {mmp3}S2566.mp3{/mmp3}, ale także przymiotników i przysłówków, np.: bialutka {mmp3}S2559.mp3{/mmp3}, czyściutki {mmp3}S2560.mp3{/mmp3}, drobniutko {mmp3}S2561.mp3{/mmp3}. Zdrobnienia wpływają na {tt}77|ekspresywne nacechowanie wypowiedzi{/tt}, które uzyskiwane jest ponadto dzięki {tt}326|zgrubieniom{/tt}, np. lache {mmp3}S2517.mp3{/mmp3}, zagryche {mmp3}S2455.mp3{/mmp3}, oraz swoistym przerywnikom typu cholewa {mmp3}S2574.mp3{/mmp3}, w pierony {mmp3}S2567.mp3{/mmp3} i wezwaniom typu ło Jezus kochany {mmp3}S2542.mp3{/mmp3}, a także formom zwrotu, bardzo familiarnym nawet w odniesieniu do osób obcych, np. kochanie {mmp3}S2478.mp3{/mmp3}, {mmp3}S2480.mp3{/mmp3} czy kotuś {mmp3}S2481.mp3{/mmp3}.

Słownictwo (wybór): aby – partykuła ‘tylko’; „Umiał śpiewać, to łączył tam swoje jeszcze trzy grosze, a nie umiał, to aby mówił, żeby na niego nie śpiewać”; .bania ‘dynia’; .bułka ‘ciasto zostawiane jako zakwas do następnego wypieku’;, też: ‘bochenek chleba’; .dziargotać {mmp3}S2504.mp3{/mmp3} ‘mówić niby innym, niezrozumiałym językiem’;: „Po swojemu tam dziargotałam”; .dzieża // dzierża ‘drewniane, zwykle okrągłe naczynie do zarabiania chleba’; .galancie {mmp3}S2562.mp3{/mmp3} ‘dużo’;, też: ‘dobrze, ładnie, fajnie’;: „Galancie ty margaryny było”;. ino – partykuła ‘tylko’;: ino jednemu {mmp3}S2485.mp3{/mmp3}, ino pilnowała dzieci {mmp3}S2489.mp3{/mmp3}; w tym znaczeniu ponadto aby oraz ogólnopolskie tylko. kobieta – tak o żonie: „Przyszed do mnie, z kobitą przyszed”;. kopańka ‘duże, podłużne drewniane naczynie do zarabiania chleba’;. leberka – przez samą informatorkę zdefiniowana jako: „to inaczej pasztetowa”;; wyraz potwierdza wpływy niemieckie w gwarze. nażreć się ‘najeść się’;: „Jak sie nażarła, to sie rozdyna i pynkła”; (o krowie), występujące obok ogólnopolskiego najeść się: „No, jak sie tak najadła kończyły za dużo, no to ju, takie miała boki oba, wielkie”;. pasztetowa – wędlna jak pasztet, z mięsa mielonego; wyraz potwierdza uniwersalizację. przewoziny {mmp3}S2596.mp3{/mmp3} ‘obrzęd kończący wesele, a polegający na przewiezieniu państwa młodych wozem przez wieś, z towarzyszącymi im muzykantami’;; w drugiej połowie XX w. zwyczaj miał charakter zabawowy. przód – przysówek ‘najpierw, początkowo, wcześniej’;: „Przód to tak było rzetelnie, że kiedy sie urodził, to czsza było zapisać”;. stary mój – tak o mężu: „Mówił stary mój, że to ze żydowskich nosów”;. tarka ‘ręczna pralka do prania’;. wychodzić ‘pochodzić’;: „Z bogatego rodu ona wychodziła”;. zsiadłe ‘kwaśne’;, tak o mleku. żarcie ‘jedzenie dla zwierząt’;, ekspresywnie bądź niestarannie tak też o jedzeniu dla ludzi.